Antidepresan endüstrisi

Son yıllarda antidepresan kullanımının hızla artması, sadece bir sağlık meselesi olarak değil, aynı zamanda bir toplum meselesi olarak da ele alınmayı hak ediyor. Çünkü ortada yalnızca bireysel acılar yok, aynı zamanda bu acıların nasıl tanımlandığı, nasıl sınıflandırıldığı ve nasıl "tedavi edildiği" soruları da var.

SABRİ UÇAK ÇALIŞKAN, FRANKFURT

Dünyanın en sessiz tartışmalarından biri ilaçların içinde değil, insanların içinde yaşanıyor. Özellikle de antidepresanlar söz konusu olduğunda. Bir tarafta modern tıbbın sunduğu çözümler, diğer tarafta ise insanın kendi iç dünyasıyla kurduğu kırılgan ve derin bağ var. Bu iki alan her zaman uyum içinde ilerlemiyor.

Son yıllarda antidepresan kullanımının hızla artması, sadece bir sağlık meselesi olarak değil, aynı zamanda bir toplum meselesi olarak da ele alınmayı hak ediyor. Çünkü ortada yalnızca bireysel acılar yok, aynı zamanda bu acıların nasıl tanımlandığı, nasıl sınıflandırıldığı ve nasıl *"tedavi edildiği"* soruları da var.

Bugün Avrupa başta olmak üzere birçok bölgede antidepresan kullanımının son yirmi yılda iki katından fazla arttığı görülüyor . Bazı ülkelerde nüfusun önemli bir bölümü düzenli olarak bu ilaçları kullanıyor. İngiltere'de yaklaşık her sekiz kişiden birinin antidepresan kullandığı belirtiliyor. Bu sadece bireysel bir tercih değil, kitlesel bir yönelim.

Peki bu artış ne anlama geliyor?

Bir insanın üzgün olması, kaygı duyması, kendini hayattan kopmuş hissetmesi gerçekten bir hastalık mı, yoksa yaşadığı hayatın doğal bir sonucu mu?

Modern psikoloji bu soruya çoğu zaman kategorilerle cevap veriyor. Tanılar, ölçütler, süreler. Belirli bir süre mutsuzsan depresyondasın. Belirli bir şekilde kaygılıysan anksiyete bozukluğun var. İnsan duyguları bir tür katalog haline getiriliyor.

Oysa her insan ayrı bir dünya. Aynı acıyı yaşayan iki insan bile aynı şeyi hissetmez. Aynı kayıp, aynı yalnızlık, aynı baskı bile herkeste farklı yankılanır. Ama sistem bu farkı çoğu zaman göz ardı eder. Çünkü standartlaştırmak, yönetmeyi kolaylaştırır.

Bugün psikolojik rahatsızlıkların tanımlandığı sistemler giderek genişliyor. Daha fazla tanı, daha fazla kategori, daha fazla açıklama. Bu durum bazılarına göre insanı anlamaya yönelik bir gelişme. Ama bazılarına göre ise insanı sınıflandırmaya yönelik bir mekanizma.

Ve bu mekanizmanın merkezinde dev bir ekonomi var.

Antidepresanlar artık sadece bir tedavi yöntemi değil, milyarlarca dolarlık bir sektör. 2025 yılı itibarıyla küresel antidepresan pazarının 20 milyar doların üzerinde olduğu ve önümüzdeki yıllarda 30 milyar doların üzerine çıkmasının beklendiği belirtiliyor . Yani ortada sadece bir sağlık alanı yok. Aynı zamanda büyüyen, genişleyen ve sürekli yeni *"hasta"* alan bir pazar var.

Bu büyüme tesadüf mü?

Yoksa modern yaşamın ürettiği sorunların, yine modern sistem tarafından *"tedavi edilmesi"* mi?

Birçok eleştirmene göre burada bir çelişki var. Çünkü sistem hem insanı yoran koşulları üretir hem de bu yorgunluğun ilacını satar. İnsan mutsuz olur, sonra bu mutsuzluk tedavi edilir. Ama mutsuzluğun kaynağı değişmez.

İş koşulları değişmez. Yalnızlık azalmaz. Anlamsızlık ortadan kalkmaz. Sadece insanın buna verdiği tepki düzenlenir.

Antidepresanlar tam da bu noktada devreye girer. Beyindeki kimyasal dengeyi düzenlediği söylenir. Ve evet, birçok insan için gerçekten rahatlatıcı bir etkisi vardır. Ama bu etki her zaman aynı şekilde işlemez.

Bazı insanlar için bu ilaçlar hayatı yeniden taşınabilir hale getirir. Ama bazıları için başka bir şey olur. Duyguların törpülendiği, keskinliğin kaybolduğu bir alan.

Birçok kullanıcı bu durumu benzer cümlelerle anlatır. Artık çok üzülmüyorum ama eskisi gibi sevinemiyorum da.

Bu durum sadece bir yan etki olarak mı görülmeli.

Yoksa insanın gerçeklikle kurduğu bağın zayıflaması olarak mı?

Daha da ileri giden eleştiriler var.

Bu ilaçların bazı durumlarda insanın algısını değiştirdiği, yaşadığı sorunlara karşı duyarlılığını azalttığı söyleniyor. Yani problem ortadan kalkmaz ama problemle kurulan ilişki değişir.

Haksızlık karşısında öfke azalır. Anlamsızlık karşısında sorgulama zayıflar. Baskı karşısında direnç düşer.

Ve böylece daha uyumlu bir birey ortaya çıkar. Daha sakin, daha sessiz, daha az sorgulayan.

Bu noktada tartışma sadece tıbbi olmaktan çıkar. Toplumsal bir boyut kazanır.

Çünkü eğer bir toplumda milyonlarca insan aynı anda *"daha az hissetmeye"* başlıyorsa, bu sadece bireysel bir durum değildir.

Bu, bir dönüşümdür.

Kapitalizmin hızlı ve acımasız çarkları içinde insan giderek daha fazla üretmesi, daha az düşünmesi beklenen bir varlığa dönüşüyor. Sürekli çalışan, sürekli tüketen ama çok az sorgulayan bir yapı. Bu yapıya uyum sağlayamayan birey ise *"sorunlu"* olarak etiketleniyor.

Foto: Shutterstock.com

Ve tam o noktada devreye sistemin en yumuşak görünen ama en güçlü araçlarından biri giriyor.

Antidepresanlar.

Artık mesele sadece bir ilaç değil. Mesele bunun devasa bir endüstriye dönüşmüş olması. İnsan ruhu üzerinden dönen bir ekonomi var. Daha fazla tanı, daha fazla reçete, daha fazla bağımlılık.

Bu döngü büyüyor.

Çünkü sistem bunu besliyor.

Bugün milyonlarca insan yıllarca antidepresan kullanıyor. Bazı ülkelerde uzun süreli kullanım oranları ciddi şekilde artmış durumda. Bu durum, geçici bir tedaviden çok kalıcı bir yaşam biçimine dönüşüyor.

Ve burada daha sert bir soru ortaya çıkıyor.

İnsan gerçekten iyileşiyor mu

Yoksa sadece uyum mu sağlıyor.

Daha da sert söylemek gerekirse.

Bazı durumlarda bu ilaçlar haksızı haklı gibi hissettirebiliyor. Yanlış olanı normalleştirebiliyor. Aptalı akıllı hissettirebiliyor. Çünkü insanın içindeki itiraz mekanizmasını zayıflatıyor.

Öfke azalıyor. Sorgulama azalıyor. Direnç azalıyor. Ve geriye daha yönetilebilir bir birey kalıyor.

Robotik bir denge. Ne tam mutsuz ne tam mutlu. Sadece işleyen.

Bu durum bazıları için huzur olabilir. Ama bazıları için kayboluştur.

Çünkü insanı insan yapan şey sadece iyi hissetmek değildir. Aynı zamanda rahatsız olmaktır. Bir şeylerin yanlış olduğunu fark edebilmek, buna tepki verebilmek, değiştirmek istemektir.

Eğer bu duygular ortadan kalkarsa geriye sadece yaşayan bir beden kalır.

Düşünmeyen, sorgulamayan, kabullenen.

İşte bu yüzden bazı eleştirmenler bu süreci bir sağlık meselesinden çok bir kontrol mekanizması olarak görür.

Suni gündemler, genişleyen tanımlar, sürekli yeni hastalık kategorileri.

Her insanın bir etiketi vardır.

Her etiketin bir ilacı.

Her ilacın bir pazarı.

Ve bu pazar büyümeye devam eder.

Çünkü insanın acısı bitmez.

Ama belki de asıl mesele şudur:

İnsan mı gerçekten hasta.

Yoksa içinde yaşadığı dünya mı?

Bu sorunun cevabı kolay değil.

Ama belki de en önemli şey hâlâ aynı.